

БИЉУР

(Александар М. Ђурић, *Приче у огледалу*, Београд, Српска књижевна задруга 2021, стр. 131)

И ево нас данас, после пола века од првог сусрета испред сале 35 Филолошког факултета нас троје, Драган, Сандро и Бранка, свако у својој улози, окупљени да се огледамо у једном биљурном огледалу на које пада вијугави трак светлости и одбија се у око присутних, доносећи са собом мноштво слика. Огледамо се у књизи чији је Аутор Александар Ђурић, песник, ткач прозних текстова, сликар, вајар, конструктор, концептуални уметник, учитељ уметничких вештина. Једном великом речју: уметник.

У ствари, пред нама је књига, али и огрлица од кристала, коју је брусило вешто, танано и прецизно длето посвећеног мајстора, а тај посао надгледало сећање, сфумато, генерације које су излазиле из пожутелих слика и закључаних ормана, скривених дневника, кртог новинског папира, и позвале нас у светове који су се давно затворили, али се нису заборавили. И зато се у овим причама не сусрећемо с ликовима, већ са стварним личностима, и зато на почетку књиге аутор није употребио ону честу, већ баналну примедбу: личности и догађаји су плод пишчеве маште. Овде се све догодило, ништа није измишљено, мада би могло бити измаштано, како би било понекад срећније, веселије и светлије.

Тешко је прецизно рећи шта је чвориште ових прича у огледалу, али и испред огледала, а зашто не, и иза њега. Учини се тешко и неодговорно одредити се за доминанту, али онда, као када узмете танку иглицу, па њоме почнете да одмрсуете замршени, пун чворова танани златни ланчић, па одједном све почне да клизи, очице се отварају саме од себе, схватите да је пред вама низ, или река, трајање, нанизано и повезано у дебели ланац историје, филозофије, уметности, ликова и догађаја.

А на првом месту: призив, поштовање, сећање и љубав према прецима, породици. Готово два века постојања очеве и мајчине породице испуњавају медаљоне који кад се отворе, открију слике деда и прадеда, смерних и топлих бака... Евоцирају се судбине великих интелектуалаца, признатих уметника, виспрених официра, али без гордости и гледања на друге с висина, већ укоренењено у уважавање, љубав и сетну меморију. Али ту су и слике

живих и умрлих, које, како је чврсто веровала једна од јунакиња ових породица, нису смеле бити окачене на исти зид. Израњају сви они из незаборава, осведочених својих живота и каријера, многи познати по свом имену, али не довођени у везу са аутором, који скромно напомиње чији је праунук или унук, по ком деди Александру је добио име, поткрепљује сећања на њих писмима, факсимилима потписа, страницама из тадашњих новина и часописа, клеше портрете озбиљних униформисаних лица, отпетљава њихове судбине и пита се како су оне утицале на њега, на његово стасавање и сазревање, како су му определиле и отвориле животни пут. Нема у ауторској привржености ни сладуњавости, ни патетике, а, поновимо, има достојанства, одмерености, уздржаности у изражавању осећања, али она се и тако суспрегнута не дају сакрити.

Од доста изнијансираних чињеница и личности издваја се просто библијска сцена везана за оца Милана и деду, када стицајем околности у дедин гроб треба да се сахрани још један члан породице; слика достојна сусрета људи и богова на древном Олимпу.

„Отварање поклопца вратило га је у стварност, а приказ који се указао све присутне је запрепастио. Пред њиховим очима лежало је сачувано тело обучено у војничку униформу са орденом на прсима, главе искривљене у страну, са завојем преко левог ока. Образе је прекривала кратка брада, вероватно израсла после смрти. У следећем тренутку, уз мукли звук урушавања, земни остаци покојника слегли су се у прах. Било је, ипак, довољно времена да Милан кроз разрогачене зенице први пут угледа оца.“

Да би избегао играње на карту осећања, чим крене у појединости које би натерале сузу у око, избаци из топа неку анегдоту, окачи аутентичну фотографију, подсети на један стварни двобој, исприча сторију о замршеним познанствима и љубавним перипетијама.

А љубави је и те како било. Једно од њених сведочанстава је факсимил писама настајалих пре тачно пола века, који испуњава две странице. Иако јасно видимо сваку реч на полупожутелом папиру, Ђурић као да има потребу да удари печат на његову веродостојност, па га потанко описује: квалитет и формат папира, читкост рукописа, нагнутост слова удесно... Не прецизношћу уметника који запажа сваки детаљ, већ занатским оком графолога који у некој тестаментарној парници добија задатак да утврди да ли је руком исписана последња воља оставиоца заиста аутентични документ. Као да том

фактографијом ублажава сентимент који га обузима, а који не може да сакрије. И тако:

„Сачувана писма и фотографија упућују на љубав између два млада бића, каква је она стварно била, коликог интензитета су биле емоције, шта се догађало и догодило између заљубљених, нико више не може да зна. Као у живи песак потонуо је доживљај у време.“

А онда следи љубавни контрапункт. Нигде ни помена како прималац најнежнијег љубавног писма одговара на њега, и у њему исказану оданост и праве емоције. Уместо тога, њега заноси друга, он јој се предаје мислима и делима, маштаријама о сусретима: „међутим, срце моје изабранице чинило се неосвојивом тврђавом“.

А уз љубав иде и филозофија. Као мудрост, порука и поука. Склони смо да прихватамо гуруе који ће нас саветовати како да живимо, како да се опходимо према другима или превазилазимо животне тегобе. Сетимо се само последњих деценија литерарних ауторитета које ако ниси читао и цитирао, ниси интелектуалац. Утркивало се у навођењу Кастанеде, Пека, Куеља, Шарме... али Ђурић не упада у ту замку иако у сржним местима ових прича у огледалу има и мудрости (али не и мудровања), психологије (али не и психологизирања), заправо доста јасних мисли о животним истинама. Једна згуснута дата је у причи „Центар“, о чувеном Јапанцу, мајстору стреличарства, који је имао „јапанке преко белих чарапа“ (какав живописан детаљ, који се овде сматра најстрашнијим модним прекршајем), а који долази у наше крајеве да обучава полазнике једног курса овој древној вештини, и где чуда, његови први хици завршавају у круговима при периферији које би досегли и почетници. А зашто? „АКО ПОГОДИТЕ ЦЕНТАР, ПРОМАШИЛИ СТЕ СВЕ ОСТАЛО.“

И тако, живот се протеже између жеља и остварења, јуче је припрема за данас, а данас наговештај сутра.

Као да жели да олабави нит приповедања и затегнуту потку опусти у таласе, Ђурић уноси хумор у описе догађаја који су и сами по себи хумористични. Да ли је то прича о пацеру који победи шаховског мајстора, па самим тим себе прогласи велемајстором, или грохотна сторија о шишању шеика. Зауоставимо се на њој. Знали смо да постоје дегустатори вина и ракије, па и кафе, они који пробају јела, а који ће евентуално примити на себе коб отроване хране намењене господару, пре кога кушају свако јело њему

намењено, а евентуално зачињено са мало стрихнина, а ево овде видимо да постоје и слуге чија глава служи да се на њој покаже да ли је фризер својим умећем достојан да у своје руке прими достојанствену шеикову главу.

„Човек са чијом сам се косом бавио више од сат времена вратио се убрзо из суседне собе и са задовољством саопштио да се шеику свидело како радим и да могу да приступим фризирању његовог величанства. Он ме ишчекује.“

И тако од фризера долазимо до козметичарке, заправо знамените госпође Стевке, која је на неки начин „била у дослуху са феноменом лепог“. Баш као и данас. Или не, данас влада терор младости, лица без бора, виткости и хируршких естетских интервенција, што није увек „у дослуху са феноменом лепог“. А да би помогла у остварењу истински лепог, госпођа Стевка отвара оно што бисмо ми данас назвали „блог“, даје савете о нешкодљивим препаратима, природној козметици, нуди рецепте, а све то сама испробава на себи. Али она и препоручује: „Ако се у току рада појави неко питање, добро је обратити се најближем апотекару за савет. Наши апотекари су најљубазнији на свету. Или, ако се жели, може се писати на адресу самог писца.“ Дакле, послушајмо данашње ТВ рекламе које ненормално брзим ритмом (ваљда зато што је секунда рекламе папрено скупа) изговарају спикери који нас упућују „... у случају... обратите се свом лекару или фармацеуту.....“ Сличност?

И као да му се учини да смо се уселили у својим фотељама читајући његове пасаже, Ђурић нас поведе у пејзаже. Заправо, странице своје књиге претвара у путопис, јездећи по путевима Србије и некадашње нам земље, открива лепоте Таре, Тјентишта (незаобилазне дестинације времена кад су постојали пионири, када су се уместо дуксерица носиле школске кецеље а уместо патика ципеле), Требиња, присећајући се својих војничких дана у њему, упоређујући га са данашњим изгледом, и наравно, ходочастећи великом Дуки. И на његов гроб поставља невене, који као *deux ex machina* решавају дилему шта да ради са огромним букетом овог сунцем обојеног цвећа које добија од љубазних домаћина на почетку свога ходочашћа по Херцеговини.

Исписујући ову своју аутобиографију „са другима“, Ђурић нас по стилу, јасном, београдском, мотивима, опсервацијама, догађајима, подсећа на странице давних претходника својих: Косте Н. Христића са књигом *Записи старог Београђанина* или Милана Јовановића Стојимировића *Силуете старог Београда*. Нарочито је до видно у сторијама о Црњанском,

Сондермајеру. Слободно га можемо назвати витезом изговорене речи. А по анегдотама, ведрим секвенцама и непретенциозним ликовима на Мому Капора, којег и сам помиње у причи „Балон“.

Витез речи, рекох, мајстор речи, додајем. А реч је, као и слика, Ђурићу веома важна, па једну своју приповест насловљава „Речи, речи“. И у њој се опетигра контрапунктом или прави диптих догађаја, места и времена. Кроз сличне догађаје које деле 72,3 километра и 54 године приповеда о бурној историји овога поднебља, сталним борбама идеологије и револуције, власти и опозиције, присталица и противника. Увек се тражило и до данашњих дана тражи опредељивање за једно или друго, не би се могло рећи: добро и зло, јер што је за једну страну добро, за другу је зло. А нажалост, историја се понавља, па о сличним збивањима говоре и сведоци са београдских улица децембра 1996. и они са сокака Владимираца маја 1992.

И још мало о историји. И њеној вези са уметношћу. Бројне су и старе расправе о томе да ли је уметност одраз стварности или она мора бити аутономна или чак аутистична у свом постојању. Ђурић на себи својствен суптилни начин показује да сваки тренутак у историјском трајању има свој пандан и овековечење у уметничком делу. Зато данас, кад над целим светом поново кружи баук народних страдања, а не антиципирајући га, никако, Ђурић исповеда сагу о трајању и нестајању, праву сагу у само два пасуса. Историја народа вековима је испреплетана као преплети на вуненим џемперима, па и у невуненим временима, и показује колико човек (народ) није „острво само по себи“. У дирљивој причи „Руски“, можда мислећи да његове речи не би биле довољно снажне да искаже оно што жели, Ђурић прибегава цитирању једног великог писца и једног савременог новинара. А суштина је иста: трајање и нестајање.

„Када је године 1862, у Русији вршен попис становништва Херсонске губерније, нађено је још хиљаду душа, које су тражиле, да се запише да су они СЕРБСКИ! Да им се запише, кад умру, да су том национу припадали и срцем својим били одани. Кад је попис становништва вршен, године 1900, није пронађен, сербски, НИКО.“ (Милош Црњански, *Сеобе*)

„Према подацима Државне комисије за избеглице, на челу са академиком Александром Белићем, јануара 1923. године у Краљевини СХС убележено је 27.990 руских емиграната... Најчешће у главном граду. Према последњем

попису из 1991. године, остало их је 889. Други су отишли, умрли или су постали Срби.“ (Милорад Ђуриловић)

А њих, тридесет година касније, сигурно је још мање. Да не би били потпуно заборављени, о њима пише Александров пријатељ професор Андреј Тарасјев, жива енциклопедија избеглиштва, на прагу своје деведесете године, па да пожелимо да га још дуго служе и ум и здравље док на крилима црне птице не одлети у своју прадед-отаџбину.

Тако су и чланови породице, и ауторитети на које се угледао добили у Ђурићевој „аутобиографији о другима“, дубок наклон и поштовање: „Што су новопронађени преци и њихове судбине постајали уочљивији, моја личност је бледела и чинила се све безначајнијом.“ Овом књигом аутор је показао да не мора бити толико скроман.

И доказао какав је уметник. Ма о чему да је писао, провлачила се као црвена нит идеја о лепоти, о уметности, о стваралаштву. На немалом броју страница описује се стари накит, бисерне огрлице, средњовековне фибуле, од драгог камена исклесане наушнице..... слике, портрети у уљу, скице започетих цртежа оловком или графитом. Уметник ствара и речима, и нотама, и кичицом и бојом, и длетом и каменом. Посао мукотрпан али и пун задовољстава. Али и неизванстан. Зато – највећи је страх сликара пред белим платном. Као и писца пред празним папиром.

Александар Ђурић не треба да се плаши ни белог платна, ни празнога папира.

Ипак, нешто уједињује овај свет. А то је светлост. Њоме су опчињени и госпођа Мина Ротквић и Александар Ђурић, јер:

СВЕТ ЈЕ СВЕТЛОШЋУ СЛЕПЉЕН.

Бранислава Марковић